

کفایت اجتماعی

کودکان تیزهوش و عقب‌مانده ذهنی

مارگارت سیمروود-کلیکمن

ترجمه و تالیف

دکتر سعید رضایی

(عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی)

انتشارات آوای نور

تهران-۱۳۹۴

سرشناسه	: سیمرود-کلیکمن، مارگارت Semrud-Clkeman, Margaret
عنوان و نام پدیدآور	: کفایت اجتماعی : کودکان تیزهوش و عقب مانده ذهنی/ مارگارت سیمرود- کلیکمن ؛ ترجمه و تالیف سعید رضایی.
مشخصات نشر	: تهران : آوای نور، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۶ ص.؛ ۵/۱۴×۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۲۲-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتاب حاضر ترجمه بخشی از کتاب " Social competence in children " است.
موضوع	: کودکان تیزهوش/ کودکان عقب مانده/ روابط بین اشخاص
شناسه افزوده	: رضایی، سعید، ۱۳۵۷ - مترجم
رده بندی کنگره	: HQ۵/۷۷۳/س۹۸-ک۷ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	: ۱۵۵/۶۴۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۵۰۱۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کفایت اجتماعی کودکان تیز هوش و عقب مانده ذهنی

مارگارت سیمرود-کلیکمن

ترجمه و تالیف: دکتر سعید رضایی

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ دوم: ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۲۲-۱

نشانی: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری

پلاک ۹۹، تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت ۱۱۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار مولف.....	۱۱
پیشگفتار مترجم.....	۱۵
فصل اول: کفایت اجتماعی کودکان عقب مانده ذهنی	۱۷
مروری بر تاریخ مطالعه عقب ماندگی ذهنی.....	۱۹
ویژگی های عقب ماندگی ذهنی (اختلال رشدی ذهنی).....	۲۲
تعریف و تبیین عقب ماندگی ذهنی.....	۲۳
تعاریف سنتی عقب ماندگی ذهنی.....	۲۵
تعاریف اخیر عقب ماندگی ذهنی.....	۲۹
مولفه های تعریف عقب ماندگی ذهنی.....	۳۹
توانایی هوشی.....	۳۹
رفتار سازشی (مهارت های مفهومی، اجتماعی و عملی).....	۴۰
میزان شدت عقب ماندگی.....	۴۳
نقطه برش هوش.....	۴۵
ظاهر شدن پیش از هیجده سالگی (دوران رشد).....	۴۶
طبقه بندی عقب ماندگی ذهنی از دیدگاه آموزش و پرورش	۴۷
کودکان عقب مانده ذهنی دیر آموز (مرزی).....	۴۷
کودکان عقب مانده ذهنی آموزش پذیر.....	۴۷
کودکان عقب مانده ذهنی تربیت پذیر.....	۴۹
کودکان عقب مانده ذهنی حمایت پذیر.....	۵۰

۵۱	علت شناسی عقب ماندگی ذهنی.....
۵۱	علل مربوط به پیش از تولد.....
۵۲	علل مربوط به هنگام تولد.....
۵۲	علل مربوط به پس از تولد.....
۵۳	عوامل مؤثر در تخمین شیوع عقب ماندگی.....
۵۳	محیط اجتماعی.....
۵۳	سن تشخیص.....
۵۴	جنسیت.....
۵۵	ویژگی های کودکان عقب ذهنی.....
۵۵	ویژگی های جسمی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۵۵	حافظه کودکان عقب ماندگی ذهنی.....
۵۶	پیشرفت تحصیلی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۵۷	انگیزش در کودکان عقب مانده ذهنی.....
۵۷	بهداشت روانی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۵۸	زبان کودکان عقب ماندگی ذهنی.....
۵۸	مشکلات اجتماعی و افراد عقب مانده ذهنی.....
۶۱	کارکرد اجتماعی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۶۲	ارزیابی کارکرد اجتماعی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۶۴	روش مشاهده.....
۶۴	روش بازی نقش.....
۶۴	سیاهه های رفتاری.....
۶۶	کفایت اجتماعی و روابط با همسالان در کودکان عقب مانده ذهنی...۶۶
۷۱	بازی های کودکان عقب مانده ذهنی.....

۷۶.....	بافت اجتماعی و کفایت اجتماعی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۸۱.....	نقش خانواده بر کفایت اجتماعی کودکان عقب مانده ذهنی.....
۸۲.....	نقش خواهر و برادر در کفایت اجتماعی کودکان عقب مانده ذهنی... ..
۹۴.....	برنامه های مداخله ای برای کودکان عقب مانده ذهنی.....
۹۷.....	خدمات حمایتی برای افراد عقب مانده ذهنی.....
۹۸.....	دامنه حمایت‌ها.....
۱۰۱.....	الگوی حمایت افراد با عقب‌ماندگی ذهنی.....
۱۰۱.....	منابع حمایت‌ها.....
۱۰۵.....	خلاصه و جمع بندی.....

فصل دوم: کفایت اجتماعی کودکان تیزهوش ۱۰۷

۱۰۹.....	پیشینه تاریخی مطالعه درباره تیزهوشی.....
۱۱۱.....	تبیین مفهوم تیز هوشی.....
۱۱۲.....	زمینه های تیزهوشی و سرآمدی.....
۱۱۴.....	زمینه وراثتی در هوش.....
۱۱۴.....	زمینه محیطی در هوش.....
۱۱۵.....	زمینه های مشترک(وراثت و محیط) در هوش.....
۱۱۵.....	ویژگی های کودکان تیزهوش.....
۱۱۸.....	برتری تیزهوشان در تحصیل و تکالیف مدرسه.....
۱۱۸.....	برتری تیزهوشان در ابداع، نوآوری و خلاقیت.....
۱۱۸.....	برتری تیزهوشان در مهارت‌های اجتماعی.....
۱۱۹.....	ارزیابی و تشخیص کودکان تیزهوش.....
۱۱۹.....	نشانه‌ها و معیارهای نسبتا پایدار برای تشخیص تیزهوشی.....
۱۲۳.....	علائم و معیارهای احتمالی برای تشخیص تیزهوشی.....
۱۲۵.....	علائم و معیارهایی که احتمالا مرتبط با تیزهوشی نیستند.....

- برخی ویژگی‌ها و معیارهایی که تیزهوشی را پنهان می‌کنند.....۱۲۷
- برخی ویژگی‌ها و معیارهای مربوط به خانواده یا عوامل خانوادگی که تیزهوشی را پنهان می‌کند.....۱۲۹
- تعریف تیزهوشی.....۱۳۰
- نرخ شیوع تیزهوشی و علت شناسی آن.....۱۳۶
- کودکان تیزهوش و مشکلات اجتماعی.....۱۳۸
- درجه بندی تیزهوشان و مشکلات اجتماعی.....۱۵۰
- تیزهوشان و ارتباط با همسالان.....۱۵۱
- رشد نامتقارن و نامهماهنگ، کودکان تیزهوش و مشکلات اجتماعی.....۱۵۲
- کودکان تیزهوش با ویژگی‌های استثنایی دوگانه.....۱۵۴
- تیزهوشی و ناتوانایی‌های یادگیری (LD).....۱۵۵
- تیزهوشی و اختلال نقص توجه/بیش فعال.....۱۵۹
- کودکان تیزهوش و رشد عاطفی.....۱۶۴
- کفایت اجتماعی کودکان تیزهوش.....۱۶۷
- فضای خانواده و کفایت اجتماعی کودکان تیزهوش.....۱۷۰
- انسجام خانواده و کفایت اجتماعی کودکان.....۱۷۲
- خانواده گسسته.....۱۷۲
- خانواده توده‌ای.....۱۷۳
- انعطاف‌پذیری خانواده و کفایت اجتماعی کودکان.....۱۷۶
- خانواده سخت.....۱۷۶
- خانواده آشفته.....۱۷۶
- شیوه‌های فرزندپروری و کفایت اجتماعی کودکان تیزهوش.....۱۸۰
- خلاصه و جمع بندی.....۱۸۴
- منابع.....۱۸۷

فهرست شکل ها

- شکل ۱؛ عوامل موثر بر مهارت‌های اجتماعی کودکان و بزرگسالان عقب مانده ذهنی..... ۶۱
- شکل ۲؛ الگوی نظری خدمات حمایتی افراد عقب مانده ذهنی ۱۰۱
- شکل ۳؛ الگوی خدمات حمایتی..... ۱۰۴

پیشگفتار مولف

کتاب حاضر درباره توانایی اجتماعی کودکان، اطلاعات مفیدی را برای درمانگران بالینی و متخصصان تعلیم و تربیت فراهم می‌آورد. همچنین منبع خوبی برای والدینی که درصدد یافتن پاسخی برای مشکلات اجتماعی فرزندانشان هستند. در این کتاب سعی کردم، با آوردن نمونه‌های موردی، کوشش‌ها و موفقیت‌های کودکان با اختلالات گوناگون را به تفصیل توضیح دهم. این توضیحاتی که در قالب مثال موردی ارائه می‌دهم حاصل بیش از ۳۰ سال تجربه کاری من با کودکان با نارسایی و بدون نارسایی تحولی است. من معتقدم که این تجربیات می‌تواند برای خواننده در حل مشکلات کودکان بویژه در ایجاد روابط و حفظ رابطه دوستی کمک کند. باعث خوشحالی من است که با بررسی آزمودنی‌های زیادی با اختلال‌های گوناگون، اطلاعات علمی و یافته تجربی هرچند اندکی را درباره توانایی اجتماعی کودکان با اختلال‌های مختلف، در این کتاب فراهم آورده‌ام.

این کتاب به منظور ارائه یک چهارچوب تحولی، جهت فهم ما از توانایی اجتماعی در سنین مختلف تنظیم شده است. کتاب حاضر با مباحثی درباره نظریه‌هایی در خصوص توانایی اجتماعی چیست، شروع می‌شود و با مباحثی از جمله روند تحولی منحصر به فرد کودکان در طی

مراحل مختلف رشد و بالندگی ادامه می‌یابد. مباحث این کتاب مبتنی بر نظریه‌هایی است که تصریحا نشان می‌دهد که محیط (تربیت) در کنار آورده‌های زیستی (وراثت) نقش مهمی را در رشد و اکتساب مهارت‌های اجتماعی دارد. مهم است بدانیم قبل از اینکه، چگونه توانایی اجتماعی می‌تواند در کودک دارای اختلال، مشکل ساز باشد، چگونگی تکوین توانایی اجتماعی در روند تحولی کودک، مورد توجه می‌باشد. علاوه‌براین در این کتاب درباره اعضای خانواده و متولیان امور مدرسه که سهم بسیار مهمی در تحول اجتماعی دارند، بحث شده است. اطلاعات این کتاب مبتنی بر یافته‌های تجربی معتبر و مشاهده‌های بالینی درباره تحول توانایی اجتماعی است که ممکن است در هیچ زمینه‌ای با این دقت بررسی نشده باشند. این کتاب درصدد است یک سری برنامه‌های مقدماتی برای درمانگران و روانشناسان مدرسه به منظور درک و تشخیص زمینه‌های نگرانی آنها و همین‌طور مرور اجمالی بر مداخلات درمانی ممکن را فراهم آورد.

در پایان باید بگوییم که، نوشتن این کتاب به من کمک کرد که تا زمینه‌های پژوهشی برای مطالعات تجربی و آزمایشگاهی را که در آینده وجود دارند را بدانم و پیدا کنم. همچنین به من کمک کرد، اهمیت درک اجتماعی را در تحول کودک بهنجار و نتیجه موفقیت‌آمیز آن در زندگی بر کامیابی اجتماعی و هیجانی بدانم. کار کردن با کودکانی با چنین مشکلاتی و همچنین دیدن صدماتی که این مشکلات بر آنها و والدین شان داشت، دستاورد زیادی برای من داشت از جمله اینکه موجب شد که برنامه درمانی منحصر به فردی را برای هر یک از این اختلالها کشف و توسعه دهم و بتوانم به این تیپ کودکان کمک نمایم.

تالیف این کتاب گرچه خیلی آموزنده بود و چیزهای زیادی را به من یاد داد اما دشوار هم بود از این جهت که مجبور بودم از منابع مختلف پیشینه و مطالب علمی را جمع آوری نمایم و بعد آنها را برابر سازی کنم و به صورت اطلاعات کلی ارائه نمایم امیدوارم که توانسته باشم مطالب را خوب جمع بندی کرده باشم. در اینجا می‌خواهم نهایت سپاس خود را از تمامی کودکانی که اجازه دادند در این پروژه با آنها کار کنم و شرایطی فراهم کنند که از آنها بیشتر یاد بگیرم، تشکر می‌کنم و نیز از دانشجویانم که همراهم بودند به من فرصت دادند تا چیزهایی را یادشان بدهم و از آنها یاد بگیرم و از همه مهمتر به خاطر تلاش‌های خستگی ناپذیرشان در کار کردن با کودکان با نیازهای ویژه، صمیمانه قدردانی نمایم.

پیشگفتار مترجم

تیزهوشی و عقب ماندگی ذهنی منتهی‌الیه کرانه‌های منحنی هوش می‌باشند و شاید بیش از دیگر موضوعات مربوط به کودکان استثنايي شناخته شده باشند. همه افراد صرف نظر از میزان سواد و تحصیلاتی که دارند آگاهی نسبی از کودکان تیزهوش و عقب ماندگی ذهنی دارند و شاید تلویحاً در موقعیت‌هایی این اصطلاحات را برای خود یا دیگری به کار برده باشند اما غالباً معیار و درک آنها از تیزهوشی و عقب ماندگی ذهنی محدود به درخشش کودکان تیزهوش در درسهای کلاسی یا ناتوانی کودکان عقب مانده ذهنی در پیشرفت درسی پا به پای همکلاسی هاست و معمولاً آگاهی کمتری از دیگر جنبه‌ها از جمله توانایی‌های اجتماعی دارند. بی توجهی به توانایی‌های اجتماعی کودکان حتی در کسانی که به نوعی ارتباط مستقیم با کودکان دارند، از جمله معلمان، مدیران مدرسه، والدین، نهادهای آموزشی و.. نیز صادق است. به جرات می‌توان گفت برای اکثر پدر و مادرها مهم نیست که فرزندان شان در نمودار رشد عاطفی و اجتماعی چه وضعیتی دارند، چند تا دوست دارند، چگونه با دیگران ارتباط می‌گیرند، چگونه روابطشان را با دوستان و همسالان حفظ می‌کنند اما اینکه در درس علوم، ریاضی و.. چند گرفتند برایشان بی نهایت مهم است غافل از اینکه امروز در مقیاس جهانی ملاک

موفقیت و خوشبختی، دیگر نمره و یا بهتر بگویم عدد نیست نمره یا عدد به عنوان یک متغیر کمی هرگز نمی‌تواند کیفی‌ترین کیفیات زندگی یا همان درک کودک از خود، دیگران و اجتماع را پیش‌بینی کند. امروز توانایی ارتباطی و اجتماعی را فراتر از هوش قلمداد می‌کنند و حتی معادل عقل می‌دانند و به همین جهت در کنار علم آموزی به کسب مهارت‌های ارتباطی و تعاملی و داشتن سواد اجتماعی تاکید می‌شود. نظر به اهمیت مهارت‌های ارتباطی، تعاملی و نهایت کفایت اجتماعی در کودکان بویژه کودکان تیزهوش و عقب‌مانده ذهنی این کتاب ترجمه و تالیف شده است. موضوع بحث در این کتاب توانایی‌ها و مهارت‌های اجتماعی و به عبارتی بهتر کفایت اجتماعی و اهمیت کفایت اجتماعی است که اختصاصاً درباره کودکان تیزهوش و عقب‌مانده ذهنی به بحث می‌پردازد. کتاب حاضر در دو فصل جداگانه همراه با مثال موردی و گزارش‌هایی از نتایج تحقیقات انجام شده به همراه برنامه‌های مداخله‌ای تالیف شده است. فصل اول به طور مبسوط به عقب‌مانده ذهنی و کودکان عقب‌مانده ذهنی پرداخته است و فصل دوم نیز تیزهوشی و کودکان تیزهوش را مورد بررسی قرار داده است. امیدوارم مطالعه این کتاب برای همه مخاطبان، دانشجویان، اساتید، مربیان کودک، خانواده‌ها مفید بوده باشد.

سعید رضایی

تهران: پاییز ۱۳۹۳

